
יגדיל תורה
גליון 60
ה'תשפ"ד
פרשת
וישלח
גליון שו"ת
יגדיל תורה
סימן רפח - רצ
שאלות שנשאלנו והשבנו בס"ד
מימה שחננו ה' בחכמלתו יתברך
אורן נורית
החונה בעיר האבות באר שבע תובב"א

סימן רפח.....ג

כשמתפללים בחניה או בחצר מחמת המגפה מדליקים שם נר חנוכה (בתוך אקווריום שלא יכבו הנרות) בברכה כמו שמדליקים בבית כנסת, וכשמתפללים בחצר בית הכנסת, אם אפשר להדליק בחלון או פתח בית הכנסת הפונה לציבור המתפללים מבחוץ נכון יותר להניח החנוכיה שם. וכן חיילים שהתקבצו במקום הכינוס להדליק נרות חנוכה ויש בזה פרסום הנס, ידליק אחד מהם נרות חנוכה בברכה כדין בית הכנסת, וטוב שיתפללו שם תפילת ערבית מיד לאחר ההדלקה.

סימן רפט.....ט

אדם שיש לפניו אפשרות להדליק בחנוכיה ישנה שקבל בירושה מאדם צדיק או בחנוכיה יפה וחדשה, הדבר תלוי בדעת האדם, אם אצלו החנוכיה העתיקה חשובה מאד, והוא מוכן לשלם עליה הון רב, וכאשר הוא מדליק בחנוכיה זאת, הרי הוא מחבב את המצוה, א"כ ידליק בחנוכיה ישנה שקיבל בירושה, ואם אינו רואה שום מעלה בדבר עתיק, ואצלו אין זה אלא דבר ישן, עדיף שידליק בחנוכיה חדשה ויפה.

סימן רצ.....יב

חטיף גרנולה שעשוי משיבולת שועל קלויה ושאר מיני קיטניות מברך ברכה ראשונה בורא פרי האדמה, וכשאכל כשיעור כזית ברכתו בורא נפשות.

יגדיל תורה

גליון שו"ת

וגדיל תורה

מפי

הרב אורן נזרית שליט"א

ניתן להקדיש פרשיות
לברכה והצלחה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
פרטים בטל:
0506491414
0509013000

עימוד:
שלמה. נ.
0504158840

עיצוב:
א.י.ש. אשדוד
052-7627127

למעוניינים ניתן לקבל גיליון זה וכן את הגליונות:

שיחות חיזוק; אשיחה בחוקיך; אשיחה בחוקיך בהלכה; מהמחבר במייל:toraoren@gmail.com

כמו כן ניתן להשיג ספרי המחבר סדרות הספרים: שיחות חיזוק (ה' כרכים); אשיחה בחוקיך (ה' כרכים);

קול חתן; קול שמחה; ומארז דיסקים 'שיעורי יגדיל תורה' בטל: 0509013000 , 0506491414

סימן רפח

(שו"ע אורח חיים סימן תרעא')

שאלה:

מידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים, אם מתפללים בחניה או בחצר מחמת המגפה האם צריך להדליק שם נר חנוכה כמו בבית כנסת? וכן יש לשאול גבי חיילים הנמצאים בקו החזית, ויש שם שטחי כינוס הנמצאים בהם עשרות ומאות חיילים אם יכולים להדליק בברכה?

תשובה:

כשמתפללים בחניה או בחצר מחמת המגפה מדליקים שם נר חנוכה (בתוך אקוריום שלא יכבו הנרות) בברכה כמו שמדליקים בבית כנסת, וכשמתפללים בחצר בית הכנסת, אם אפשר להדליק בחלון או פתח בית הכנסת הפונה לציבור המתפללים מבחוץ נכון יותר להניח החנוכיה שם. וכן חיילים שהתקבצו במקום הכינוס להדליק נרות חנוכה ויש בזה פרסום הנס, ידליק אחד מהם נרות חנוכה בברכה כדין בית הכנסת, וטוב שיתפללו שם תפילת ערבית מיד לאחר ההדלקה.

א. הנה המנהג שמדליקים בבתי כנסיות בברכה, אין לו מקור מהתלמוד, אלא ממה שכתב בעל העיטור (דף קיד ע"ד), הובא בשבולי הלקט (סימן קפה') שנהגו להדליק נרות חנוכה בבתי הכנסת, וכתב על זה, והנה גם אנו נוהגים להדליק נרות חנוכה בבתי הכנסת, אך לא ידענו שורש וענף למנהג זה, ומורי אחי רבינו יהודה נר"ו היה נמנע מלהדליק נרות חנוכה בבית הכנסת, שלא לברך עליהם, וכן דעתי נוטה, כי מאחר שכל אחד מהצבור מדליק בביתו מה צורך יש בהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, ואילו היו אורחים ישנים בבית הכנסת היו הם צריכים להדליק נרות חנוכה, דקיימא לן אכסנאי חייב בנר חנוכה (שבת כג א), ואם אין שם אורחים מה יש צורך להדליק, ושמא מפני שהיא בית דירה לחזן הכנסת נהגו כן, ואם כן השתא דלית להו בית דירה אין להדליק. ע"כ.

ומרן הבית יוסף (בסוף סימן תרעא') כתב, שמה שנוהגים להדליק נרות חנוכה בבתי הכנסת, נראה שתיקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו נרות חנוכה, כמו שתיקנו חז"ל קידוש בבית הכנסת מפני האורחים שאוכלים ושותים בבית הכנסת. וכן כתב הכל בו (סימן מד'), וכתב עוד טעם אחר, שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם, שיש בזה פרסום גדול וקידוש שמו יתברך כשמברכים אותו במקהלות. עכ"ד.

וכתב בשו"ת יביע אומר (ח"ז חאו"ח סימן נז' שמקור דברי הכל בו הוא מספר המכתם (פסחים קא. עמוד תלח) שכתב אודות הקידוש בלילי שבתות בבתי הכנסת, שהואיל והוקבע המנהג לקדש בליל שבת בבית הכנסת לצורך האורחים שאוכלים ושותים בבית הכנסת, והוי לדידהו קידוש במקום סעודה, גם בזמן הזה ובמקומות שאין שם אורחים, יש לנו לקדש בבית הכנסת על פי מנהג החכמים הראשונים, וכן מצאנו שגם בשאר ענינים השאירו הגאונים מנהג הקדמונים על כנו אף על פי שבטל טעם התקנה. וגם כי יש בזה פרסום גדול וקידוש השם והודאה לשמו יתברך לברכו במקהלות, כמו שנאמר במקהלות ברכו אלהים, לפיכך אין בזה חשש ברכה לבטלה. ודומה לזה מה שנהגו הראשונים להדליק נרות של חנוכה בבית הכנסת כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר כל הברכות לפניהם, וגם כדי שיצאו ידי

חובה הרואים שאין להם בית לברך שם. ע"כ. ושכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תרעא סעיף ז'): "מברכים ומדליקים בבית הכנסת משום פרסומי ניסא". וכן כתב הרמ"א בהגה שם. וכן דעת הרדב"ז בתשובה חלק ג' (סימן תקי). ע"ש. וכן הסכימו כל האחרונים. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (שם סק"ו) וזו לשונו: אין לחוש למה שכתב בספר תניא שיש שנמנע מלהדליק נרות חנוכה בבית הכנסת כדי שלא לברך עליהם, ועינינו הרואות שכמה שליחי צבור רבנים גדולים היו מדליקים ומברכים בבתי הכנסת ואחר כך היו חוזרים ומברכים ומדליקים בביתם. הרב הגדול מהר"ר יצחק הלוי ואלי בתשובה כתיבת יד. עכ"ל. ודבריו חיים וקיימים.

ובילקוט יוסף (חנוכה עמוד רב) קיבץ הטעמים מהראשונים להדלקה בבית הכנסת, שהוא לפרסום הנס לרבים (ריטב"א), או לקיים פרסום הנס ברבים בזה"ז שמדליקים בפנים (ריב"ש), או שהוא זכר למקדש (גאון), או כדי להוציא את מי שאינו בקי ואינו זריז במצוה זו (או"ח), או כדי לסדר את הברכות לפני העם (המכתם), או להוציא את הרואים שאין להם בית (כלבו), או בשביל האורחים שאין להם בית (ב"י). והביא בזה כמה נפק"מ.

עוד הביא כמה טעמים לברך בהדלקה בבית הכנסת אף שקי"ל שאין מברכים על מנהג: א. שמברכים על מנהג חשוב שיש בו פרסומי ניסא. ב. כיון שעכ"פ יש עליו חיוב להדליק אף בבית הכנסת יש מקום לומר וציונו. ג. י"ל שכל שיש לה עיקר יכולים לברך על התוספת. ד. י"ל שמנהג זה הוא תקנת חכמי ישראל ולא מנהג העם ושייך ע"ז וצוונו, שגם הנהגות שהנהיגו חכמי ישראל הם בכלל ועשית ככל אשר יורוך. ה. י"א שיכול לברך על כל הדלקה נוספת כל שמדליק בבית אחר לפי שזו מצוה שאין לה שיעור. ו. ולסניף צירפנו גם סברת הא"א שבכל ברכה שנתפשטה לא חיישינן משום סב"ל, ע"ש.

ב. וביבי"א הביא עוד (שם אות ו') אודות מסיבות הנערכות באולמי שמחות וכיו"ב בלילי חנוכה, עם המון חוגג, ומשמיעים בהם דברי תורה ומוסר לקרב את ישראל אל צור מחצבתם, האם רשאים להדליק שם נרות חנוכה בברכות, משום פרסומי ניסא, לברך את השם במקהלות, וכמו שפשט המנהג הזה בבית הכנסת, או שמא נאמר הבו דלא להוסיף עלה, ודי לנו לברך על הדלקת נ"ח בבהכ"נ, שהוא מקדש מעט, ויש בו דמיון לנס שאירע בבית המקדש, וכתב שרוב רבני דורנו סוברים כסברא אחרונה דשב ואל תעשה עדיף. ושכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ד (סימן סה'), שלדעתו אין לברך בכיו"ב, מכיון שעצם המנהג שנהגו לברך על הדלקת נ"ח בבהכ"נ דנו בו האחרונים, לפי מ"ש בש"ע (סי' תכב) שאין לברך על ההלל בר"ח, מפני שאינו אלא מנהג, והטעם שכתבו כדי להוציא את מי שאין לו דירה, חולק על זה הריב"ש שהוא אביר הפוסקים, וס"ל שאין אדם יוצא בזה י"ח, וע"כ צ"ל שהטעם כמ"ש הכל בו, שהוא משום פרסום הנס ולברך את ה' במקהלות, וזכר למקדש, וא"כ מנ"ל להוסיף במה שאינו דומה לבית המקדש שאירע בו הנס. ואף שידעתי שבכמה מדינות היו נוהגים להדליק נ"ח ולברך במסיבות כאלה, מי יודע אם רוח חכמים היתה נוחה מהם. עכת"ד. ושכ"כ בספר אז נדברו ח"ו (סי' עה') דאין לברך, שמכיון שמבואר בתשובת הריב"ש (סי' קיא') שמקור הברכות במנהג זה על יסוד דברי רבינו תם לברך על מנהג קריאת ההלל בר"ח, והדבר שנוי במחלוקת, והרמב"ם והש"ע ס"ל שאין לברך, לכן די לנו במה שנהגו, ואין להוסיף על כך. ע"כ. וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ו (סי' סה אות ג'). ע"ש. וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר חט"ו (סימן ל'). ע"ש. והסיק מספר משנת יעקב להגר"י רוזינטל נר"ו (בהל' חנוכה עמוד ר"ס) שכתב לברך, כי פעמים רבות הפרסום במסיבות אלה גדול ביותר, אפי' מן הפרסום של בהכ"נ, מהקהל הרב הנוהר לשם. ע"ש.

ואחרי הודיע ה' אותנו את כל הנ"ל ביישוב דברי מרן הש"ע בזה, נראה שהנוהגים לברך על הדלקת נרות חנוכה במסיבות כאלה, יש להם על מה שיסמוכו, כיון שיש בזה משום פרסומי ניסא. ומה טוב להתפלל שם תפילת ערבית בצבור מיד לאחר ההדלקה, וכפי שנוהגים בבתי הכנסת. וע' בשו"ת בנין שלמה (סי' נג'). ודו"ק.

וכן פסק מרן הראשל"צ שליט"א בילקוט יוסף (מהד' תש"פ סימן תרעא' ס"י) שכתב: יש נוהגים שבמסיבות הנערכות באולמות בלילי חנוכה שמשמיעים בהם דברי תורה לקרב את ישראל לצור מחצבתם להדליק נרות חנוכה עם ברכה בשם ומלכות משום פרסומי ניסא ויש להם על מה שיסמוכו, דמאחר וקהל רב מתאסף במקום לא גרע מבית הכנסת שמדליקין בו נרות חנוכה לפרסומי ניסא, ומה טוב להתפלל שם ערבית בצבור מיד לאחר ההדלקה וכפי שנוהגים בבתי כנסת.

ג. המתבאר מכל הנ"ל, דכל מקום שיש רבים שמתאספים בו, ויש פרסום הנס, רשאים להדליק נרות חנוכה בברכה, ומה שאמרו בית כנסת לאו דווקא אלא כל מקום שיש בו פירסום הנס, וכן יש לחוש שיש מן הקהל אנשים שלא מדליקים נרות חנוכה, יש להדליק נרות חנוכה כדי לפרסם הנס, וע"י זה מקרב לבבות עם ישראל לאביהם שבשמים.

ד. ובילקו"י (שם סימן תרע"ז ס"ט) כתב: חיילי צבא נשואים, הנמצאים בקוי החזית, יוצאים ידי חובת נרות חנוכה בהדלקת נר חנוכה שמדליקות נשותיהם בביתם, וכן חיילים רווקים הסמוכים על שלחן הוריהם בביתם, בזמן חופשתם, יוצאים ידי חובת הדלקת נרות חנוכה, בהדלקת הנרות שמדליקים עליהם הוריהם, ואם ירצו להחמיר על עצמם להיות מהדרים, ולהדליק במקום הימצאם בקוי החזית, ידליקו בלי ברכה, ותבא עליהם ברכה. ע"כ.

אולם מה שכתב שלא יברכו החיילים זהו בחדרם, אולם במקום כינוסם כמו בבית הכנסת וכיו"ב יברכו כמו שסיים בהארה שם וז"ל: ובאמת שיש להורות לחיילים שלא לברך על הדלקת נר חנוכה, לא מיבעיא בחייל רווק שסמוך תמיד על שולחן הוריו, ומתגורר בביתם בעת החופשות, ולכשיסיים את שירותו הצבאי, שיוצא ידי חובתו בהדלקת ההורים בביתם, גם כשהוא נמצא במחנה ובחזית, אלא גם חייל נשוי אם אשתו מדלקת בביתו, אין צריך להדליק ולברך, ואפילו אם יכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו כבר כתב מרן דאינו יכול לנהוג כן, דבע"כ יוצא ידי חובתו כשמדליקין בביתו, דהחיוב נר איש וביתו, ואמנם חייל נשוי שאשתו נמצאת בבית הוריה, או חייל רווק שמתגורר בעיר בגפו, ואינו סמוך על שולחן הוריו, ידליק נר חנוכה במחנה הצבאי או באוהל וחדר האוכל **וכן החיילים ידליקו במקום שמתפללים שם מנחה וערבית דלא גרע מכל ביהכנ"ס שמדליקין שם**, ע"כ.

ומה שכתב שמתפללים מנחה וערבית, הוא אינו לעיכובא, וכמו שכתב באריכות (סימן תרע"א בהארה אות י') וז"ל: דבמקום שעורכים עצרת ומסיבת חג ומתפללים שם תפילת מנחה וערבית מותר להדליק שם נר חנוכה בברכה, וכתב כן לפני למעלה מ25 שנה **וכן היה מורה בזמנו מרן אאמו"ר זיע"א שרק אם מתפללים שם מנחה וערבית מדליקין בברכה, אולם לאחר שנים אמר שתפלת ערבית במקום אינה לעיכובא אלא רק טוב ונכון הדבר דכל מקום ציבורי שמתאספין יש להדליק בברכה**, וכ"פ בספר אז נדברו (ח"ה סי' לו וח"ו סי' עה וחי"א סי' לב ולד) ובשו"ת בית מרדכי (סי' מא) ובשו"ת יד נתן (ח"ב סי' כה) ובשו"ת משנה שכיר (סי' רב) ע"ש דזיל בתר טעמא שהוא משום פרסומי ניסא במקום שיש עשרה כי פעמים רבות הפרסום במסיבות אלה הוא גדול ביותר אפילו מן הפרסום של ביהכ"נ משום הקהל הרב הנוהר לשם ע"ש, וכ"פ בספר מועדי ה' (משולמי, עמ'

סא בהערה) דלאו דוקא בבית הכנסת אלא בכל מקום שנקבצים שם קהל רב מדליקים בברכה משום פרסומי ניסא, וכ"פ עוד אחרונים וזה דלא כמ"ש בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סימן ל' שבמסיבה אין להדליק נר חנוכה בברכה, ועיין בספר ארחות חיים להר"א מלוניל (ה' חנוכה אות י"ז) ובשבולי הלקט (סי' קפ"ה) ובשו"ת הריב"ש (סי' קי"א) ובברכי יוסף או"ח (סי' תרע"א סק"ו) ובשו"ת מהר"מ שיק (חיו"ד סי' שע"ח), וע"ע בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קג) ולדעתו אין בכוחנו להוסיף עוד ולהנהיג להדליק ולברך על הדלקת נרות במסיבות ויש למנוע זאת, והמברך מברך ברכה לבטלה והנמנע יקבל שכר על הפרישה ע"כ. גם בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן סה) כתב שלדעתו אין לברך בכיו"ב מכיון שעצם המנהג שנהגו לברך על הדלקת נ"ח בבהכ"נ דנו בו האחרונים, והטעם שכתב הכל בו שהוא משום פרסום הנס ולברך את ה' במקהלות וזכר למקדש, וא"כ מנ"ל להוסיף במה שאינו דומה לבית המקדש שאירע בו הנס, ואף שידעתי שבכמה מדינות היה מנהגם להדליק נ"ח ולברך במסיבות כאלה מי יודע אם רוח חכמים היתה נוחה מהם עכת"ד. וכ"כ בספר אז נדברו (ח"י סי' עה') בשם הגרש"ז אויערבאך שאין לברך, שמכיון שמבואר בתשובת הריב"ש (סי' קיא' שמקור הברכות במנהג זה על יסוד דברי ר"ת לברך על מנהג קריאת ההלל בר"ח, והדבר שנוי במחלוקת והרמב"ם והש"ע ס"ל שאין לברך לכן די לנו במה שנהגו ואין להוסיף על כך ע"כ, וכ"כ בשמו בספר שלמי מועד (עמוד רלו) וכן כתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' סה' אות ג') ובשו"ת קנין תורה (ח"א ס"ס קלא).

אך להאמור כיון שיסוד דין ביהכ"נ משום פרסום הנס, וכן נהגו ממילא ה"ה במסיבות שיש פרסום הנס גדול, ולכן הנוהגים כן יש להם ע"מ שיסמוכו כיון שיש בזה משום פרסומי ניסא ביותר וכ"כ בספר משנת יעקב להגר"י רוזינטל (בהל' חנוכה עמוד רס) שפעמים רבות הפרסום במסיבות אלה הוא גדול ביותר אפי' מן הפרסום של בהכ"נ מהקהל הרב הנוהר לשם ע"ש, וכ"פ הרה"ג ר"ב זילבר בהערותיו לספר מועדי ה' (משולמי, עמוד סא) דלאו דוקא בבית הכנסת אלא בכל מקום שנקבצים שם קהל רב מדליקים בברכה משום פרסומי ניסא, וכ"כ בספרו אז נדברו (ח"ה סי' לו וח"ו סי' עה וחלק יא סי' לב ולד) ע"ש, וכן העלה בשו"ת בית מרדכי (סי' מא) והוסיף ובפרט כשיש שם אנשים שלא הדליקו נרות חנוכה בבתיהם שאז מצוה להדליק נרות חנוכה בברכה להוציאם י"ח, וכ"כ בשו"ת יד נתן (ח"ב סי' כה') ע"ש, ובפרט אחרי מה שנתבאר לעיל ביישוב דברי מרן הש"ע בזה מכמה טעמים.

ומ"מ כתבנו שטוב שיתפללו שם ערבית בצבור מיד לאחר ההדלקה כמו שנוהגים בביהכ"נ והוא בגדר טוב ונכון כדי שייחשב כמו דין ביהכ"נ, אך אין זה לעיכובא, וראה בשו"ת משנה שכיר (סי' רב) שג"כ דן ע"פ דברי הריב"ש שאם אירע שלא הדליקו בבית הכנסת ואח"כ נקבצו ובאו ללמוד שיעור ושוהים שם שיעור חצי שעה שידליקו בברכה, ונימק בטוב טעם ודעת ע"ש. וע' בשו"ת בנין שלמה (סי' נג) ובשו"ת יביע אומר (ח"ז וחאו"ח סי' נו' אות ד') ובחזו"ע (חנוכה עמ' מח).

ובשו"ת ויען יוסף (או"ח סימן תא) נשאל על מה שרוצים לאסוף העם ברחוב באמצע העיר ולהדליק שם נ"ח בברכה, והשיב שאף שמברכין על מנהג זהו דוקא מנהג שהונהג ע"י רבותינו הקדמונים דהם היה בכוחם לתקן ברכה וכן תיקנו ברכת הנותן ליעף כח אף שלא הוזכרה בש"ס, וכמבואר בטור וב"י (סי' מ) אך מה שלא הונהג מרבותינו הקדמונים אין בכוחנו להנהיג ברכה, וכיון שבאמת שום אדם לא יצא י"ח בהדלקה זו שברחוב, שמצותו בבית שדרים בו אף שיש בזה פרסומי ניסא, מ"מ אין לברך עליה ומכ"ש אם אותן הרוצים להנהיג כן אין כוונתם לש"ש אלא להראות תפארתם, וכפי הנראה ממה שרוצין לעשות כן בנרות חשמליים.

גם בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' רפו' אות ג') כתב שא"א לחדש מעצמנו להדליק נ"ח בראש חוצות בשוקי בראי, דאחד הטעמים להדלקה בבית הכנסת הוא משום שהוא הידור למצוה ופ"נ וזכר למקדש, ולכן אי' בש"ע שמניחו בכותל דרום וזה דוקא בבית הכנסת והיכא דלא נקבע מעיקרא ה"ז חשש ברכה לבטלה, דאין לך אלא מה שאמרו חכמים, וה"ה לגבי הדלקה דמחוייב להיות בכל לילה, וגם מסופקני טובא בביהכ"נ שאין מנין בכל יום אלא לפרקים האם יש מקום להדליק בלילה מן הלילות, כיון שהמנהג היה להדליק בכל לילה ומוסיף והולך ודו"ק. ועכ"פ ברור שרק בביהמ"ד ומקום קבוע לתפלה היה המנהג ולא בשאר מקומות ובפרט בזמן הזה שרבו המתפרצים ולעשות איש ככל הישר בעיניו ולעשות עוד בשרירות לבו לדמות מילתא למילתא וכו', ומחוייבין להזהר מאד שלא לנטות ח"ו כקוצו של יו"ד ממה שמבואר ומפורש בדברי רבה"ק. ואין להוסיף ואין לגרוע עכ"ד.

אמנם כ"ז שייך כשרוצים להדליק ברחובה של עיר כשיש שם עוברים ושבים ואינו מקום קביעות, אבל במסיבות חנוכה ברוב עם המדליקין שם יש להם ע"מ שיסמוכו, וכמבואר דהוא מאותם הטעמים שנאמרו גבי הדלקה בבית הכנסת, ומ"מ כבר כתבנו דטוב ונכון שיתפללו שם ערבית דא"צ קביעות מקום בכל יום לערבית, אלא די במה שהצבור מתאסף להתפלל ערבית או למסיבה וכן הנהיג מרן זיע"א. ע"ש עוד באריכות.

וכן נראה שמה שכתב שחיילים ידליקו בלא ברכה, כוונתו כל אחד בנפרד דומיא דבחורי ישיבות שאין מדליקים כל אחד בחדרו בברכה לבני ספרד, אבל אם מתאספים במקום אחד כולם יכולים להדליק בברכה כמשנת"ב לעיל, דגם בישיבות מדליקים בביהמ"ד בברכה, ודו"ק.

ה. עוד יש להביא ראיה לדין זה, ממה שכתב בילקוט יוסף (חנוכה עמוד רטז סימן תרעא' סעיף ג' בכותל המערבי המנהג פשוט שמברכים ומדליקים נרות חנוכה בברכה בין מנחה לערבית, ויש בדבר פרסומי ניסא וגם ברחבת הכותל הגדולה שאינה מקורה אפשר להדליק שם נרות חנוכה ולברך שיש דין בית כנסת לכל הרחבה כולל המקום שאינו מקורה.

ובהערה שם כתב לפי שהוא מקום המיוחד לתפלה ואינו מקום מעבר כמו בעבר, וגם יש שם מחיצות ויש לו קדושת ביהכ"נ, ומה שיש מסתפקים בזה מטעם דבעינן דין בית מאחר שאינו מקורה, הנה אין לזה בסיס, דמי שנמצא בדרך ויכול להדליק אפילו כשאין לו שום בית דחייב להדליק, וכן נהג מרן אאמו"ר זיע"א בעת שכיהן כרב ראשי לישראל משנת תשל"ג שברך בימי החנוכה על הדלקת הנרות ברחבת הכותל ברוב עם מידי שנה בשנה, וכ"כ בספר אז נדברו (ח"ו עמוד קלו), שיש לברך על הדלקת נרות חנוכה בכותל בלא שום פקפוק ומה שדנו הפוסקים (בסי' תרעו לענין ברכה על הראייה כשנוסע בספינה, אין לדייק שאין להדליק בספינה, דמסתמא אין לו אפשרות להדליק שם. ואין מצות נ"ח מחוקי תורה אלא יסודה לפרסומי ניסא, ואין להוסיף על מה שלא מצאנו בחז"ל ובפוסקים להצריך בית, ומה שהביאו בשם מהרש"ם להוכיח מרש"י שאין להדליק בספינה, י"ל דרש"י איירי בספינה פתוחה בלא גג, ואם ידליק שם הנרות יכבו מהרוח ע"ש. וראה עוד במ"ש בשו"ת אז נדברו ח"ה (סי' לו) ובחי"א (סימן לב).

גם בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד עמ' שטו אות סג כתב, דמדליקין נר חנוכה בכותל בברכה, אחר שמתפללין שם בקביעות, ומנהג הדלקת נ"ח בבית הכנסת הוא במקום כינוס ותפלה, וכך נהוג במקום ציבורי שיש פרסום גדול דכמה סוברים להדליק בברכה, וכמה סוברים בלי ברכה, אבל בבית הכנסת לכו"ע בברכה,

וכאן בכותל זה מקום ציבורי ופרסום נס גדול. ויש להדליק בברכה ועיין בשו"ת בית מרדכי (סימן מא) שדעתו דבמקום ציבורי שמתאספין יש להדליק בברכה. ע"ש. אלא שבשו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן ל) כתב שבמסיבה אין להדליק נר חנוכה בברכה. ע"ש.

ובספר אשרי האיש (עמ' רסב), שהמדליקין בכותל אם מדליקים במערה יכולים לברך, ששם לכאורה יש דין של בית הכנסת, אבל ברחבת הכותל אי אפשר, שצריך להיות בית.

ונראה דאזיל לשיטתיה שם שכתב, שהדלקת נר חנוכה שייכת רק למי שיש לו בית והוא גר שם, אבל מי שאין לו בית והוא גר ברחוב, אין עליו מצות הדלקה ואפילו אם הוא נמצא במקום שיש שם מחיצות, אבל אינו מקורה, אין שם מצות הדלקה, שהחיוב להדליק הוא רק בפתח ביתו ולפי המבואר בשלחן ערוך שאם צריך למכור כסותו בשביל נר חנוכה, לכאורה צריך גם כן למכור את כסותו כדי לשכור בית שיוכל לקיים מצות הדלקת נר חנוכה. עכ"ד.

אולם יתכן שגם לשיטה זו הדלקה בכותל המערבי שאני, לפי שהיא מדין הדלקה בבית הכנסת לפרסומי ניסא, ואפשר שבדין זה לכ"ע אין צריך בית. וראה עוד לעיל (בסוף סי' תרעא) מה שכתבנו בזה. ועוד יש להעיר, שהרי כמה ראשונים כתבו שמדליקין בבית הכנסת להוציא את מי שאינו בקי וזריז במצוה זו, ולדידהו הרי אין זה ביתם כלל, ואעפ"כ מהני, ומשמע קצת דאין קפידא כ"כ בבית דוקא, וכן מדליקין בביהכ"נ עצמו ולא בפתח מבחוץ, וע"כ דלא דמי להדלקת נ"ח בביתו הפרטי של האדם. עכ"ל.

ובנ"ד שמתפללים בחוץ מחמת המגפה קיל טפי, לפי שהוא כדין בית הכנסת, ואינו דומה למש"כ בשו"ת ויען יוסף (או"ח סימן תא) והובא לעיל, כיון שמתפללים שם בקביעות, ושייכים הטעמים שהוזכרו לעיל בברכה בבית הכנסת גם בתפילה בחוץ לפי שהוא פרסומי ניסא, ולא גרע ממה שהתירו הפוסקים לעיל הדלקה במסיבות וכיו"ב, וכ"ש כאן שמתפללים בקביעות במקום זה, ואינו דומה למש"כ הפוסקים ונתבאר בשו"ע סימן רסח' ס"י ובאחרונים שם לגבי ברכת מעין שבע שצריך להיות דוקא בבית הכנסת, והבאנו הלכה זו לעיל (גיליון שו"ת יגדיל תורה פרשת נח התשפ"א בסימן רפ"א) ע"ש, ודומה למה שהתירו להדליק נר חנוכה ברחבת הכותל המערבי וכדלעיל, ואם אפשר לרוחא דמילתא ולא לעכב, להדליק את החנוכיה בחלון בית הכנסת או בפתח בית הכנסת במקום הפונה לציבור המתפללים וכגון שמניח החנוכיה בתוך אקוריום, עדיף טפי להוסיף טעם ההדלקה בבית הכנסת דומה להדלקה במקדש שיהיה בתוך בית הכנסת שהוא מקדש מעט, ואינו לעכב מהטעמים שהוזכרו לעיל, ועוד שאנו אומרים בנוסח על הניסים והדליקו נרות בחצרות בית קדשך, ובאופן שמדליקים בחצר בית הכנסת מחמת המגפה הוי דומיא דמקדש וכנ"ל.

ו. ובשו"ת יחוה דעת (חלק ב' סימן עז') כתב דמי שהדליק בבית הכנסת (וכל כיוצא בזה) משום ספק ברכות לא יחזור לברך שעשה נסים ושהחיינו בביתו, שספק ברכות להקל. ושכן פסק בשו"ת התעוררות תשובה חלק א' (סימן קג'). וכן מתבאר בספר לקט יושר (עמוד קנא בשם הגאון רבי ישראל איסרלן בעל תרומת הדשן. וכל זה דווקא בבחור רווק הסמוך על שלחן עצמו, ודר בביתו, אבל בעל משפחה חוזר ומדליק בביתו עם כל הברכות שתיקנו חז"ל על הדלקת נרות חנוכה כדי להוציא את כל בני ביתו ידי חובתם, יעוי"ש.

סימן רפט

(שו"ע אורח חיים סימן תרעג')

שאלה:

מהרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א באדם שיש לו אפשרות להדליק נרות חנוכה במנורה שקיבל מירושה מאדם גדול וצדיק, אולם המנורה כמובן ישנה מאד, ומאידך יש לו מנורה יפה וחדשה מאד, במה עדיף להדליק?

תשובה:

אם יש לפניו אפשרות להדליק בחנוכיה ישנה שקבל בירושה מאדם צדיק או בחנוכיה יפה וחדשה, הדבר תלוי בדעת האדם, אם אצלו החנוכיה העתיקה חשובה מאד, והוא מוכן לשלם עליה הון רב, וכאשר הוא מדליק בחנוכיה זאת, הרי הוא מחבב את המצוה, א"כ ידליק בחנוכיה ישנה שקיבל בירושה, ואם אינו רואה שום מעלה בדבר עתיק, ואצלו אין זה אלא דבר ישן, עדיף שידליק בחנוכיה חדשה ויפה.

אמרו בגמרא (שבת קלג, ב): תניא זה אלי ואנוהו – התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין. וכן הוא בשו"ע (או"ח סימן תרנו' ס"א). ומחמת זה אנשים מקפידים לקנות חנוכיה העשויה מכסף טהור ומוציאים על כך ממון רב, ובביאור הלכה (שם ד"ה "יותר משלישי") כתב: עיין במ"ב במש"כ דאפילו מי שאין חייו נדחקין א"צ לבזבז יותר משליש ולהיפך מי שמזונותיו מצומצמין אם צריך לדחוק חייו להוסיף שליש בשביל הידור יש ג"כ דעות בפוסקים דמן נ"י והרמ"ה משמע דגם בזה צריך להוסיף עד שליש, והמהרש"ל ביש"ש בב"ק חולק ע"ז ועיין בשמ"ק בשם הראב"ד וז"ל עד שליש משלו. פי' בהדור מצוה עד שליש למצוה לקנות לו לולב נאה אם יש לו מעט או הרבה וכו' ומשמע לכאורה דס"ל כשיטת הנ"י והרמ"ה ואפשר דמה שכתב אם מעט היינו באדם שנכסיו מועטין אבל אין חייו נדחקין, והנה מפירש"י והרא"ש ותוס' והריא"ז והרשב"א בביאור דברי הגמרא עד כאן משלו לא הוזכר כלל חילוק לענין מצות הידור עד שליש בין איש אמיד או לא, ומ"מ י"ל דלדחוק חייו בשביל הידור גם הם מודים דא"צ והגמרא לא איירי באיש כזה. ע"כ.

והנה בשו"ע (סימן תרעא' ס"א) פסק: צריך ליזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק. הרי לך שאדם צריך לדחוק חייו בשביל מצות נרות חנוכה, וברמ"א (סימן תרנו') כתב ומי שאין לו אתרוג, או שאר מצוה עוברת, א"צ לבזבז עליה הון רב, וכמו שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, אפילו מצוה עוברת, ובמשנ"ב (סי' תרעא' סק"ב כתב דשאני נרות חנוכה דהוא משום פרסומי ניסא, ובשו"ת להורות נתן (חלק טז' סימן לג' הביא ראיתי בס' זכרון עיונים בתעניות (עמוד שע"ה) שהביא מהגה"צ בעל פני מנחם מגור זצ"ל ליישב אמאי בנר חנוכה שואל או מוכר כסותו, הלא במצות עשה אין צריך להוציא כל ממונו, ותירץ דבחנוכה איכא לאו דלא תסור וכש"ס שבת (כג, א), ובלאו צריך למסור כל ממונו שלא יעבור עליו עכ"ד. וכתב דיש להעיר ממש"כ הפתחי תשובה יו"ד (סי' זק"ן סק"ד) בשם כמה פוסקים, דאין חיוב להפסיד ממונו בלאו אלא כדי שלא יעבור בקום ועשה עיין שם, וא"כ כשאינו מדליק נר חנוכה בגלל חסרון כיס דהוי בשב ואל תעשה אין צריך

להפסיד כל ממונו. ועיין מש"כ בזה בילקו"י (סימן תרעא' עמ' צב).

והגר"ח קניבסקי זצ"ל (נר חנוכה פ"ו הע' ב') שקניית חנוכיה מכסף אינה מדין הידור מצוה אלא מדין כבוד המצוה, ועל כבוד מצווה ראוי להוציא אף יותר משליש.

ובמשנה ברורה (סימן תרעג' ס"ק כח') הביא מה שכתבו הספרים שטוב כל אחד שיטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו וכן הנרות יעשה יפה. והוא מהבאר היטב (שם ס"ק יג' שכתב דהרש"ל קנה של כסף, והביא מסדר היום שהאריך שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה, ומי שידו משגת יעשה כסף, ע"כ. ובכף החיים (שם ס"ק ס') כתב בשם חסד לאברהם (מעין ב, נהר נח): ט"ו מיני כלים ראוים לנר חנוכה וכל הקודם משובח. א. כלי זהב. ב. כסף. ג. נחושת קלל דומה לזהב. ד. נחושת אדום. ה. ברזל. ו. בדיל. ז. עופרת. ח. זכוכית. ט. חרס חדש. י. עצם. יא. חרס המצופה בעופרת. יב. חרס בלתי מצופה. יג. קליפת רימון. יד. קליפת אגוז. טו. קליפת אילן. וע"ע בס' שדה הארץ (ח"ג סימן מא'). שד"ח (מערכת חנוכה אות ז').

ועיין שו"ת שבט הלוי (חלק ח' סימן קנז') נשאל במי שמדליק במנורה של כסף ונוהגין להכניס בה כלי קטנה של זכוכית בגביעים הקבועים של המנורה דכסף, ונמצא דלמעשה מדליק בכלי זכוכית ולא בכסף, וא"כ עדיף שיתן השמן לתוך הגביעים של המנורה גופא, ולאידך גיסא י"ל דכיון דהזכוכית עשויות לכך ונכנסין לתוך המנורה בטילי להו למנורה ונחשב מדליק בכסף, וכתב דהעיקר שאין דין כלי מעכב, והעיקר שיהיו נרות דולקים, ואין הכלי בכלל המצוה וצורת המנורה רק הכשר ונוי, מה שנראה שכ"ה סתימת הפוסקים, קרוב לומר שזכוכית הזה בטל לעיקר המנורה שהיא כסף או זהב ושפיר דמי בגדר מעלות של זה אלי ואנוהו, ע"ש. ובחסד לאברהם (הובא בברכ"י סוס"י תרעג) ובאבני נזר (או"ח סימן תק'), כתבו שצריך כלי דווקא, א"כ באופן שהזכוכית על המנורה, מתקיימת המצוה בכלי זכוכית ולא בכלי כסף ממנו עשויה המנורה.

ובס' חשוקי חמד (בבא בתרא ד, א) נשאל אודות אדם בעל יכולת הרוצה לבנות ארון קודש לשם ולתפארת השי"ת, ולפניו ב' אפשרויות, הוא יכול לעשותו מחופה בזהב ומחירו רב מאוד, או לעשותו מפתוחי עץ מרהיבי עין, אך הוא זול יותר מהזהב. במה לבחור, והשיב דעדיף לעשות מזהב שהוא יקר יותר, ולא מפתוחי עץ למרות שהוא יותר יפה. והוכיח כן מדברי האור החיים הק' (שמות כה ז, ד"ה אבני שהם) שתמה למה כתבה התורה את אבני שהם ואבני מילואים אחר כל הי"א מינים, ומהראוי היה לסדרם קודם זהב וכסף כי הם מעולים מהם, והשיב ע"פ מה שאמרו חז"ל שהעננים הביאו את אבני השהם. ואם כן הגיעו בלא טורח ויגיעה וללא חסרון כיס, אשר על כן סדר נדיבותם אחר כל הנדבות, שמביאים ישראל מכיסם ועל ידי טורח, יעו"ש. הרי שיש מעלה גדולה בדבר יקר יותר שהגיע על ידי חסרון כיס.

עוד הביא מהירושלמי יומא (פ"ו ה"א) מבעיא ליה משובח בגופו, משובח במראיו, מי קודם? כלומר בתורה נאמר 'זה א – לי ואנוהו' ומצוה להביא קרבנות מהמובחר, והסתפקה הגמרא איזה מובחר עדיף, משובח בגופו או משובח במראיו. ופירש הקרבן העדה משובח בגופו שהוא שמן ואין מראהו טוב, או משובח במראיו שמראהו טוב ואינו שמן כל כך איזה מהם קודם? ופשטה הגמרא נישמעינה מן הדא אביב קצור, יבש לקצור, אביב קצור קודם. הדא אמרה משובח בגופו משובח במראיו, משובח בגופו קודם, פירש קרבן העדה אביב קצור גבי עומר כתיב: 'אביב קלוי באש' ותני אם נמצאה תבואה קצורה שהיא אביב כלומר לחה, ונמצא שעורים יבשים שעדיין קמה ואינם קצורים, אביב קצור קודם. אף על גב שמצוה לקצור, מ"מ

כיון שזה שקצור משובח בגופו, הוא קודם, ש"מ משובח בגופו קודם, יעו"ש. מבואר בירושלמי שהמשובח מכריע את היפה. ולכן כתב דה"נ בארון קודש, שאע"פ שהפיתוחי עץ יהיו יפים יותר, מכל מקום מכיון שהזהב הוא יקר יותר ויש בו שבח שבא על ידי חסרון כיס, יתכן שמעלה זו גדולה יותר.

ולכן נראה דבנדו"ד זה תלוי באדם, שיש אנשים שאצלם חנוכיה עתיקה חשובה מאד, והם מוכנים לשלם עליהם הון רב, וכאשר הם מדליקים בחנוכיה זאת, הרי הם מחבבים את המצוה, ומאידך יש אנשים שאינם רואים שום מעלה, בדבר עתיק, ואצלם אין זה אלא דבר ישן, להם עדיף שידליקו בחנוכיה חדשה מכסף.

ומצינו לאורך כל הדורות, לגדולים ואדמורים שהיו מדליקים נרות חנוכה בחנוכיה ישנה, שירשו מאבותיהם מדור לדור, והיינו מהטעם הנ"ל שהיתה בעיניהם חשובה מאוד, והוא ההידור מצווה.

ובקונטרס 'סוד הדלקת נרות חנוכה' המיוחס לרבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד (המובא בספר הזכרון לר' יצחק הוטנר זצ"ל ושם מובא מר' אברהם אזולאי, סבו של החיד"א שאליהו הנביא מסר סוד זה לרבינו יצחק), הביא דברי הגמ' בשבת (כג, ב) דהזהיר בנר חנוכה, הויין לו בנים ת"ח. ותמוה, שהרי הרבה מדליקים נר חנוכה, ואין רובם זוכים לבנים ת"ח? ומסיק: מיעוטא דמיעוטא זהירים להדליק נר חנוכה, לכל פרטי המצוה ודקדוקיה, ובכח סגולת המצוה זוכים לבנים תלמידי חכמים.

סימן רצ

(שו"ע אורח חיים סימן תרעג')

שאלה:

על חטיף שנקרא "גרנולה" מהי ברכתו?

תשובה:

חטיף גרנולה שעשוי משיבולת שועל קלויה ושאר מיני קיטניות מברך ברכה ראשונה בורא פרי האדמה, וכשאכל כשיעור כזית ברכתו בורא נפשות.

הנה בדין ברכה על חיטה בדרך אחד יצאו לפניך על פי המבואר בגמרא ברכות (לז, א) ובתוד"ה הכוסס שם, ובשאר ראשונים על הסוגיא שם, וברמב"ם וטור שו"ע (סימן ר"ח סעיפים ב, ד) ואחרונים בדין זה.

ובדרך רמז אמרתי לפרש האמור בפרשת כי תבוא דברים (פרק כח, ז -ח) "יִתֵּן ה' אֶת אֹיְבֶיךָ הַקָּמִים עָלֶיךָ נִגָּפִים לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ: יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ", היינו אף שבגמרא ברכות איתא אופן אחד הכוסס חיטה, מ"מ דרך המבשלים לחלקם לשבעה דרכים, ובכל אחד מהדרכים חלקו בו הפוסקים בברכתו הראשונה ובברכתו האחרונה, וקמו אלו כאויבים עליך שאלו אומרים לברך כן, ואלו אומרים לברך אחרת, לכן מציעה התורה, כדי שאותם אויבים יהיו נגפים, יצו ה' אתך את הברכה, היינו ברכת המזון, ובזה אתה יוצא כל הספקות, וברכך ה' על כך באסמך ובכל משלח ידיך לפי שאתה ירא שמיים ורוצה לצאת ידי כל הדעות.

וז"ל השו"ע (שם ס"ב): חמשת מיני דגן ששלקן או כתשן ועשה מהם תבשיל, כגון מעשה קדירה הריפות וגרש כרמל ודייסא, אפילו עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם, מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה, אבל אם לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבקו ולהקפותו, בטל בתבשיל. (סעיף ד'): אכל דגן חי או עשוי קליות או שלוק והגרעינין שלמים, אינו מברך אלא בורא פרי האדמה ולאחריו בורא נפשות. והתוספות נסתפקו אם יברך לאחריו ברכה מעין שלש, ולכך כתבו שנכון שלא לאכלו אלא בתוך הסעודה ויפטרנו ברכת המזון.

ולהלן שבעה הדרכים:

א. חיטה שלמה עם קליפה מבושלת (כדרך הטבעונים)

ברכה ראשונה: ספר השלמה, מאורות (שם), המנהיג (הלכות סעודה סימן טז, בנד"מ עמוד רכד), אהל מועד (שער הברכות דרך ד נתיב ב) – מזונות. המאירי – כל שנתבקעו, מברך מזונות. בה"ג (ברכות פרק ו') – האדמה. ורק שנתבשלו ונעשו כקמח מברך מזונות, וכן מאירי (לז. סוף ד"ה אורז בדעת בה"ג שאפילו בנתבקעו מברך האדמה, שהרי לא חילק בין נתבקעו ללא נתבקעו. ספר הבתים (הלכות ברכות שער ג הלכה ז), רבינו חננאל (בפרושו הנד"מ), סמ"ג (עשין כז), רבינו מנוח (שם) והנימוקי יוסף (שם), רמב"ם (פרק ג' מהלכות ברכות הלכה ב'), טור ושו"ע (סימן רח' סעיף ד') – האדמה.

ברכה אחרונה: לש"ע (שם ס"ד) יברך נפשות, הלכה ברורה, ברכת ה', לא יברך כלל מספק. כיון שלר"ת הו"ל לברך על האדמה ולתוס' יברך בורא נפשות ולר"י על המחיה.

לכן ירא שמיים לא יאכלם אלא בתוך הסעודה שאז יפטרם בברכה אחרונה ע"י ברכת המזון. ואם אי אפשר לו לאכול בתוך הסעודה,

ישתדל לברך על מין שודאי ברכתו מזונות, ועל מין שודאי ברכתו האדמה ויאכל מהם כשיעור ויברך על המחיה ובורא נפשות, ובזה יצא ידי חובה לרוב הפוסקים, מלבד דעת ר"ת שסבר לברך על האדמה ועל פרי האדמה.

ב. חיטה שלמה בלי קליפה מבושלת (החיטה המצויה בשקית לחמין)

ברכה ראשונה: כסף משנה (שם) בשם רבינו יונה, וכ"כ המג"א (סק"ב וסק"ה) בדעת הרמב"ם, כה"ח, הגר"מ מזוז שליט"א (בהערות איש מצליח), מברך בורא מיני מזונות, כיון שאינו דגן מן הגורן אלא הוסר קליפתו.

מג"א בדעת רבינו יונה, עוללות אפרים בדעת הרמב"ם, חיי אדם (כלל נד' אות א') מ"ב בשם האחרונים מברך האדמה כיון שהחיטה שלמה, וכתב המ"ב והנכון שלא יאכלם אלא בתוך הסעודה. פמ"ג מסתפק בדבר, ורק אם הוסר הקליפה וגם נדבק מברך מזונות.

ואם נתמעכו לגמרי והוי כדייסא או נתמעכו מעט ואז נדבקו, כתבו מ"א (סק"ב), פמ"ג (א"א סק"ב) מברך מזונות.

ברכה אחרונה: לסוברים הנ"ל שמברך מזונות ברכה אחרונה על המחיה, ולסוברים שמברך אדמה ברכה אחרונה ספק כנזכר בסעיף א', לכן ירא שמיים לא יאכלם אלא בתוך הסעודה שאז יפטרנו בברכה אחרונה ע"י ברכת המזון. ואם אי אפשר לו לאכול בתוך הסעודה, ישתדל לברך על מין שודאי ברכתו מזונות, ועל מין שודאי ברכתו האדמה ויאכל מהם כשיעור ויברך על המחיה ובורא נפשות, ובזה יצא ידי חובה לרוב הפוסקים, מלבד דעת ר"ת שסבר לברך על האדמה ועל פרי האדמה.

ג. חיטה שלמה עם קליפה מבושלת ונתמעכה החיטה הרבה

ברכה ראשונה: מג"א (שם), פמ"ג ולבוש בדעת השו"ע, וכן במשנ"ב (סק"ג) מברך מזונות. אגרות משה (חלק ד מאו"ח ס' מד') כל שלא הוסרה הקליפה אף שנתמעכו יפה לא יצא הדבר מכלל ספק, שהרי לרבנו יונה צריך גם שיהיו מדובקים חוץ מנתמעכו ועם קליפה לא שייך שידבקו, לכן כתב שמספק יש לברך האדמה.

ברכה אחרונה: לסוברים הנ"ל שמברך מזונות ברכה אחרונה על המחיה, ולסוברים שמברך אדמה ברכה אחרונה ספק כנזכר בסעיף א', לכן ירא שמיים לא יאכלם אלא בתוך הסעודה שאז יפטרם בברכה אחרונה ע"י ברכת המזון. ואם אי אפשר לו לאכול בתוך הסעודה, ישתדל לברך על מין שודאי ברכתו מזונות, ועל מין שודאי ברכתו האדמה ויאכל מהם כשיעור ויברך על המחיה ובורא נפשות, ובזה יצא ידי חובה לרוב הפוסקים, מלבד דעת ר"ת שסבר לברך על האדמה ועל פרי האדמה.

ד. חיטה שלמה עם קליפה מבושלת ונתמעכה החיטה קצת

ברכה ראשונה: מג"א (שם), פמ"ג בדעת השו"ע מברך האדמה. משנה ברורה בשה"צ (סקי"ח) יש ספק בדבר ואפשר שמברך מזונות, ומה שכתבו התוס' (ברכות לז. ד"ה הכוסס) דבעינן שיתמעכו יפה, יש לומר דאז בודאי הוי מזונות אבל בלא נתמעכו יפה לא ברירא להו להתוספות דין זה.

ברכה אחרונה: לש"ע (שם ס"ד יברך נפשות), הלכה ברורה, ברכת ה' לא יברך כלל מספק. כיון שלר"ת הו"ל לברך על האדמה ולתוס' יברך בורא נפשות ולר"י על המחיה.

לכן ירא שמיים לא יאכלם אלא בתוך הסעודה שאז יפטרם בברכה אחרונה ע"י ברכת המזון. ואם אי אפשר לו לאכול בתוך הסעודה, ישתדל לברך על מין שודאי ברכתו מזונות, ועל מין שודאי ברכתו האדמה ויאכל מהם

כשיעור ויברך על המחיה ובורא נפשות, ובזה יצא ידי חובה לרוב הפוסקים, מלבד דעת ר"ת שסבר לברך על האדמה ועל פרי האדמה.

ה. חיטה גרוסה מחולקת מבושלת שאינה דבוקה (בורגול מבושל)

ברכה ראשונה: גר"א, מ"ב (שם), הלכה ברורה, מזונות.

מ"ב (ס"ק ט"ו) בשם הגר"ח צאנזר אם הוסרה קליפתן וגם מקצת מהן על ידי טחינת הריחים עד שנעשו קטנים ממה שהיו קודם, הנוהגים לברך עליהם מזונות אפילו לא נתמעכו ע"י הבישול יש להם על מה יסמוכו. מור וקציעה אם הוסרה קליפתן ונתרככו מחמת הבישול באופן שהם מעוכים, אף על פי שהן בעינם מברך מזונות.

מגיד תעלומה מדייק מרבינו יונה דצריך ב' תנאים נכתשו החיטים ונדבקו, א"כ נכתשו לבד לא מספיק, ומברך בורא פרי האדמה.

ברכה אחרונה: מנהג העולם לברך על המחיה שסומכים על רוב הפוסקים שכתבו כן.

ו. כוסס חיטה שאינה מבושלת אלא קלויה כגון שלוה

ברכה ראשונה: רמב"ם (פרק ג מה"ב ה"ב), טור שו"ע, האדמה.

ספר המאורות בדעת הרמב"ם וכן דעת המאורות להלכה, וכתב שכן דעת ספר ההשלמה, וכ"כ המאירי חיטים חיים מברך שהכל, וכתב המאירי מה שמברך בורא פרי האדמה כגון ששלק. כסף משנה בדעת הרמב"ם חיטים חיים מברך אדמה.

ברכה אחרונה: לש"ע (שם ס"ד) יברך נפשות, הלכה ברורה, ברכת ה' לא יברך כלל מספק. כיון שלר"ת הו"ל לברך על האדמה ולתוס' יברך בורא נפשות ולר"י על המחיה.

לכן ירא שמיים לא יאכלם אלא בתוך הסעודה שאז יפטרנו בברכה אחרונה ע"י ברכת המזון. ואם אי אפשר לו לאכול בתוך הסעודה, ישתדל לברך על מין שודאי ברכתו מזונות, ועל מין שודאי ברכתו האדמה ויאכל מהם כשיעור ויברך על המחיה ובורא נפשות, ובזה יצא ידי חובה לרוב הפוסקים, מלבד דעת ר"ת שסבר לברך על האדמה ועל פרי האדמה.

ז. כוסס חיטה גרוסה שאינה מבושלת אלא שרויה מעט במים קרים לרכך (בורגול לסלאט)

ברכה ראשונה: כנ"ל לשו"ע (ר"ח סעיף ד' האדמה.

ברכה אחרונה: לש"ע ס"ד יברך נפשות, הלכה ברורה, ברכת ה' לא יברך כלל מספק. כיון שלר"ת הו"ל לברך על האדמה ולתוס' יברך בורא נפשות ולר"י על המחיה.

לכן ירא שמיים לא יאכלם אלא בתוך הסעודה שאז יפטרם בברכה אחרונה ע"י ברכת המזון. ואם אי אפשר לו לאכול בתוך הסעודה, ישתדל לברך על מין שודאי ברכתו מזונות, ועל מין שודאי ברכתו האדמה ויאכל מהם כשיעור ויברך על המחיה ובורא נפשות, ובזה יצא ידי חובה לרוב הפוסקים, מלבד דעת ר"ת שסבר לברך על האדמה ועל פרי האדמה.

ברכת הגרנולה:

ובדין ברכת מאכל על מאכל הנקרא גרנולה שמעורב בזה שקדים וגרעינים וחמוציות וכל כיוצא בזה, והמרכיב הראשי בה הוא שיבולת שועל שנקראת "קווקר" [הוא האביינ"א שפירש רש"י בפסחים (ל"ה א) הנקרא כך עד היום בכמה שפות, ובלע"ז OATS, ובס' מקור הברכה (פכ"ו אות ג'), מוכיח שאין בכך שום פקפוק, דלא כאלו שרצו לפקפק האם שבולת שועל שלנו (קוואקער) הוא מין דגן], ויש שמתבשל באדי מים חמים קצת זמן

למחצה, ואח"כ נאפה בתנור ואינה מבושלת במים, ואינם נדבקים אלא נשארים שלמים.

בשו"ת אור לציון (חלק ב' פרק מו' אות מג') כתב על גרנולה יש לברך בורא מיני מזונות, ואף אם נותנה בגלידה או בחלב, היא חשובה עיקר, ומברך על הגרנולה ופוטר את המשקה. ובהערות שם הוסיף: הגרנולה המצויה כיום עשויה בעיקרה משיבולת שועל שבורה שנתבשלה מעט באידי מים חמים ואח"כ נאפית בתנור, בתוספת כמה מיני פירות, ונראה דכיון דקי"ל שכל שיש תערובת מה' מיני דגן אפילו אם הוא רק מעט חשוב עיקר, ומברך בורא מיני מזונות ופוטר את השאר, כמבואר בשו"ע בסימן ר"ח סעיף ב', והרי דגן שבור ומבושל מברך עליו בורא מיני מזונות, וכמו שנתבאר מדברי השו"ע שם בסעיף ד' ומהאחרונים שם, וראה עוד לעיל בפרק י"ד בבאורים לתשובה כ"א, ע"ש, לכן בגרנולה מברך בורא מיני מזונות, ובזה נפטרים כל שאר הדברים שבתערובת. וכן כשנותן גרנולה במשקה, אף שהוא מעט, המשקה טפל אליו, ואינו מברך אלא על הגרנולה בלבד. ע"כ. וגם לדעתו אם אינם עוברים בישול כלל ברכתם אדמה וכיום רוב הקוואקר המיוצרים בארץ אינם עוברים אפ' אידוי ועיין להלן.

ובפסקי תשובות (סימן רח' אות ח') כתב בזה: ועפ"י הכללים האלו נלמד לענין חטה תפוחה (שלוה) ופריכיות חטה שאין גרעיני החטה עוברים תהליך בישול כלל אלא נתפחים ע"י חום בתוספת סוכר וכדו' ברכתן 'בורא פרי האדמה', אך אין לאכול ממנה יותר משיעור (אלא בתוך הסעודה או כשאוכל מיני מזונות ושהכל כשיעור וכדברי המחבר כי יש ספק לענין ברכה אחרונה, ואם אכל יותר מכשיעור יברך 'בורא נפשות'.

וכמו"כ לענין פתיתי 'שבולת שועל' שאוכלים בחלב וכדו', כיון שפתיתין אלו אינם עוברים תהליך בישול ברכתן בופה"א, ולענין ברכה אחרונה הספק קיים וכנ"ל. אמנם אם הפתיתים מרוסקים לחתיכות דקות (קוואקע"ר וכשהם נשרים בחלב או שאר משקין למשך זמן מה, אפילו ללא בישול, מתדבקים היטב כעין דייסה, אזי ברכתן בורא מיני מזונות ועל המחיה.

וכן דעת הגרש"ז אויערבך והגרי"ש אלישיב והגרח"פ שיינברג (וזאת הברכה בירור הלכה סימן כז' עמ' 276 -277), שברכתה בורא פרי האדמה כדין הכוסס חיטה, אלא דכתבו שם דכל זה היינו דווקא בגרנולה שתהליך ייצורה הוא ע"י קליה בתנור בלא בישול (כפי שמצוי בהרבה מפעלים בא"י), אכן באופן שמייצרים אותה על ידי בישול קצר באדים, דעת הגרי"ש אלישיב (שם שברכתה בורא מיני מזונות', מחמת שהאידוי והחום נחשבים כבישול, מאידך דעת הגרש"ז אויערבך (שם, ותן ברכה קונטרס התשובות לסי' רח' שברכתה 'בורא פרי האדמה' מפני שהאידוי אינו מרכך כבישול. וכ"כ בפסקי תשובות הערות (שם הערה 67), וכאמור ברכתו בורא פרי האדמה, ובס' וזאת הברכה בירורים (סי' כ"ז כותב שיש סוג גרנולה אשר פתיתי השבולת שועל שבו עוברים בישול לפני הקליה בחום, וברכת פתיתים אלו בורא מיני מזונות, אך מין זה אינו מצוי כ"כ בשוק, והמחמיר יחמיר לברך בומ"מ על מין מזונות ויאכל כשיעור (ובלא"ה צריך לעשות כן מחמת ספק בברכה אחרונה, וכדכתב בשו"ע). ע"כ.

גם הגאון הרב אופיר מלכה שליט"א בספרו הליכות ברכות (עמ' קמא) הביא דגרנולה שזה גרעינים חצויים של שיבולת שועל שנאפו בתנור ברכתה אדמה ונפשות כיון שלא התבשלו במים אין שם תבשיל עליהם אלא שם פרי, ובדין הגרנולה הביא חילוק, דאלה המיוצרים בארץ עוברים רק תהליך של קלייה בתנור ולא תהליך בישול, ולכן ברכתם אדמה ונפשות, ויש מפעלים בארצות הברית שמבשלים את הגרנולה באדי מים ואח"כ קולים אותה, בזה נחלקו פוסקי דורנו, האם

האידוי נחשב כבישול וברכתם מזונות כדין חיטה השבורה שנתבשלה או דאידוי לא נחשב כבישול ולכן ברכתם אדמה, ולכן כתב דיש להעדיף לקנות גרנולה תוצרת הארץ וגם אם אוכל תוצרת חו"ל, יברך בורא פרי האדמה ונפשות. עיי"ש.

והשתא בחטיף הגרנולה כיון שמעורב בו עוד כמה מינים שחלקם ברכתם העץ, וחלקם אדמה, ויש גם כאלה שמעורב בהם שוקולד שברכתו שהכל, האם צריך לברך על כל מין בפני עצמו, ולכאורה הוא תלוי בזה, מה ברכת הקווקאר אם ברכתו מזונות הרי הוא פוטר הכל ואפ' הוא המיעוט כמבואר בשו"ע (שם ס"ב): חמשת מיני דגן ששלקן או כתשן ועשה מהם תבשיל, כגון מעשה קדירה הריפות וגרש כרמל ודייסא, אפילו עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם, מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה, וכו', וכן הסכימו כל האחרונים, אבל אם הקוואקר ברכתו אדמה כגון שאינו מבושל או שהוא שלם א"כ אינו פוטר את שאר המינים, ובאנו לדין של עיקר וטפילה כמובא בשו"ע (סימן ריב' ס"א): כל שהוא עיקר ועמו טפילה (פי' דבר בלתי נחשב), מברך על העיקר ופוטר את הטפילה בין מברכה שלפניה בין מברכה שלאחריה, לא מיבעיא אם העיקר מעורב עם הטפל, אלא אפי' כל אחד לבדו, ואפילו פת שהוא חשוב מכל, אם הוא טפל כגון שאוכל דג מליח ואוכל פת עמו כדי שלא יזיקנו בגרונו, מברך על הדג ופוטר הפת, כיון שהוא טפל. ושם מבואר באחרונים וכמו שהביא המשנ"ב (ס"ק א') או אפילו שניהם עיקרים אלא שהאחד מרובה מחבירו הרוב הוא העיקר.

ודע דבביאור הלכה ד"ה "ואינו מבורך" הביא דעת החיי אדם דאם כל מין ומין ניכר בפני עצמו יש לברך על כל מין ומין בפנ"ע וז"ל: אכן בח"א (כלל נ"א ס"ג ובכלל נ"ד ס"ט) מצדד דהיכא דמינכר ומובדל כל מין בפני עצמו מברך על כל מין ומין, ולא אזלינן בתר רובא ולא בתר ה' מיני דגן, ולמעשה נראה דספק ברכות להקל ולא יברך אלא כברכת הרוב וכו' עכ"ל.

ולעניין הלכה נראה דכיון שרוב מה שמיוצר בארץ הוא ללא אידוי ובישול, וגם מה שמגיע מחו"ל הוא עובר רק אידוי במים חמים ולא בישול גמור וי"א שאינו נחשב כבישול, לכן יש לברך על חטיף הגרנולה בורא פרי האדמה וכ"כ בספר וזאת הברכה (עמוד 227) ע"ש.

מפתחות

סימן רפח

בעניין נרות חנוכה כשמתפללים בחצר או בחניה כגון בזמן מגפה או מלחמה האם מדליקים נרות חנוכה כמו בבית הכנסת, הביא מקור הדין דהדלקה בביהכנ"ס מהראשונים, והטעם הביא בב"י משום אורחים, ואע"פ שהוא מנהג מברכים על הדלקה זו, כמו שנהגו בקידוש, והביא עוד כמה טעמים לזה גם להדלקה וגם לברכה, והביא מה שכתבו באחרונים לגבי הדלקה במסיבות חנוכה, והביא שיש שכתבו שצריך דווקא דומיא דמקדש, או שיהיה מקום דירה, והסיק דהעיקר דכל מקום שיש בו פירסום הנס כשמתאספים קהל רב, מדליקים בברכה כמו בבית הכנסת, והביא שטוב שיתפללו מנחה וערבית אבל אינו לעיכובא, ולכן חיילים שנמצאים בגבול ומתאספים במקום ההדלקה רבים מהם רשאים להדליק בברכה, ודווקא שם אבל בחדריהם אינם מדליקים בברכה.

עוד הביא לגבי הדלקה בכותל המערבי שנהגו להדליק בברכה מהטעם הנ"ל. אלא שמי שמדליק בבית הכנסת או במקומות האלו, שמדליק בביתו אינו מברך שעשה ניסים ושהחיינו.

סימן רפט

בעניין מה שאמרו חז"ל "זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות", אדם שיש לו אפשרות להדליק נרות חנוכה במנורה שקיבל מירושה מאדם גדול וצדיק, אולם המנורה כמובן ישנה מאד, ומאידך יש לו מנורה יפה וחדשה מאד, במה עדיף להדליק, הביא מה שכתבו האחרונים שצריך להוציא על מצוות עשה עד שליש בממונו, והביא דאין צריך לדחוק חייו בשביל זה, והביא מה שפסק בשו"ע שמוכר כסותו בנרות חנוכה דשאני נ"ח דהוא משום פרסומי ניסא, ויש שכתבו דנר חנוכה הוא כבוד המצווה והוי יותר מהידור, ובאחרונים הביאו ט"ו דרגות בהידור החנוכיה, והביא מהירושלמי שהמשובח מכריע את היפה.

סימן רצ

בעניין ברכה על הגרנולה הביא ז' דרכים בדין ברכה על החיטה, והכלל הוא דכדי לברך על החיטה בורא מיני מזונות צריך שיהיה חיטה מחולקת ומבושלת ונתמעכה בבישול שאז לכו"ע מברכים בורא מיני מזונות, ובגרנולה אע"פ שיש בתוכה שיבול שועל, שנקרא "קווקאר", כיון שזה לא עובר תהליך בישול אלא רק קלייה וגם אם עובר אידוי י"א שאינו נחשב בישול לכן ברכתה בורא פרי האדמה.

בשורה טובה לשוחרי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם

ספר 'יגדיל תורה בהלכה'

שבת כרך א

ניתן להשיגו בכולל יגדיל תורה
ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע
ובטל: 0506491414,
0509013000,
0504158840

בשורה טובה לשוחרי התורה ולומדיה

בסייעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"יגדיל תורה באגדה"

חמישה כרכים
לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים

"יגדיל תורה באגדה"

ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשמת וכיו"ב

לפרטים ניתן ליצור קשר בפל': 0509013000, 0506491414

ערוץ יגדיל ביוטיוב

נדרים פלוס

שותפים להקים
מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת
ובית מדרש יגדיל תורה
ומקוה טהרה לנשים ולגברים
ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'
מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א
סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46
וקבלה דיגיטלית למייל
בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף
יזכה בספר חדש
יגדיל תורה בהלכה
שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח 371407 ע"ש יגדיל תורה